

**ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Βλάχικος Γάμος Θήβας

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες: Ο Γάμος της Βλάχας

γ. Σύντομη Περιγραφή:

Πρόκειται για ένα ανοιξιάτικο ευετηρικό, ευγονικό δρώμενο το οποίο επιτελείται την περίοδο των Απόκρεων και συγκεκριμένα την Κυριακή της Τυρινής και κορυφώνεται την Καθαρή Δευτέρα. Παρουσιάζεται ως σάτιρα ενός παραδοσιακού γάμου, ως εικονικός ποιμενικός γάμος, ως μια γαμήλια τελετουργία, η οποία συνίσταται από επιμέρους τελετουργικές πράξεις οι οποίες συνδέονται με «τάξη» και κανόνες ακολουθίας μεταξύ τους και στην οποία παλαιότερα συμμετείχαν μόνο άντρες σε όλους τους πρωταγωνιστικούς και δευτερεύοντες ρόλους.

δ. Πεδίο ΑΠΚ:

- ☐ προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις
- ☒ επιτελεστικές τέχνες
- ☒ κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις
- ☐ γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- ☐ τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- ☐ άλλο

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο:

Θήβα, Νομός Βοιωτίας

στ. Λέξεις-κλειδιά:

Απόκριες, αποκριάτικο δρώμενο, ευετηρικό δρώμενο, Βλάχοι, Θήβα, γάμος, τελετουργία, Καθαρή Δευτέρα, επιτέλεση, επιβίωση, αναβίωση, σάτιρα, παρωδία

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;

Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου Θήβας

Δημοτικός Οργανισμός Θήβας (Πνευματικό Κέντρο Θήβας)

β. Έδρα/τόπος

Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου Θήβας

Διεύθυνση: Πινδάρου 112.....ΤΚ:32200 Θήβα

Τηλ. 6974827232..... FAX.....

e-mail: alexandrogastuniotis@gmail.com

url/ site web: Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου Θήβας ([σελίδα στο facebook](#))

Δημοτικός Οργανισμός Θήβας

Διεύθυνση: Κύπρου 3
TK:32200 Θήβα
Τηλ. 2262023970
e-mail: dothivas@gmail.com
url/ site web: <http://dothivas.blogspot.gr/>

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Αρμόδιο/-α πρόσωπο/-α

Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου Θήβας

Όνομα: Γαστουνιώτης Γεώργιος
Ιδιότητα: Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Παραδοσιακού Συλλόγου Βλάχικος Γάμος Θήβας
Διεύθυνση: Κασσάνδρου 77.....
TK:32200 Θήβα
Τηλ. 6974827232-2262021650..... FAX.....
e-mail: alexandrosgastuniotis@gmail.com

Δημοτικός Οργανισμός Θήβας

Όνομα: Ζαμπάκου Κωνσταντίνα
Ιδιότητα: Υπεύθυνη Πνευματικού Κέντρου Θήβας (ΔΟΘ)
Διεύθυνση: Κύπρου 3.....
TK:32200 Θήβα
Τηλ. 2262023970
e-mail: dothivas@gmail.com

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα

Σύμφωνα με προφορικές και νεότερες γραπτές μαρτυρίες, το αποκριάτικο έθιμο του Βλάχικου Γάμου επιτελείται, σχεδόν χωρίς διακοπή, από τα μέσα του 19ου αι. και συνδέεται με τους Βλάχους από την περιοχή του Ασπροποτάμου είτε με την ποιμενική ομάδα των Σαρακατσάνων καθώς και οι δύο ομάδες εγκαταστάθηκαν σταδιακά (από τον 19ο αι.) στον αστικό χώρο της Θήβας.

Το αποκριάτικο δρώμενο του Βλάχικου Γάμου περιλαμβάνει στοιχεία της γαμήλιας τελετουργίας («πιάσιμο των προζυμιών», προξενιό, αρρεβονιάσματα, ψήσιμο προπύρας, γάμος και γαμήλια πομπή, τάξιμο της προίκας και πανωπροίκι, επιστροφή κ.ά.), χορούς (καγκέλι μικρό και μεγάλο, το οποίο λέγεται και Αγιοθοδωρίτικος, συρτός στα τρία, λιβανατέικος ή λειβαδίτικος, τσάμικος στον τόπο, γαϊτανάκι [βλάχικο], πηδηχτός χορός, ο χορός του πεθαμένου), τραγούδια (το τραγούδι της νύφης, το τραγούδι του γαμπρού, το τραγούδι του γάμου, ο Εωθινός [σκάρος], τραγούδι που τραγουδιέται τις πρωινές ώρες της Κ. Δευτέρας, όταν ξεκινάει η κατεξοχή ημέρα τέλεσης του γάμου).

Το έθιμο έχει όλα τα στοιχεία του γαμήλιου τελετουργικού, καθώς πρόκειται για έναν «ιερό» γάμο, και έχει έντονα συμβολικό και μαγικοθρησκευτικό χαρακτήρα, που στοχεύει στη διασφάλιση της γονιμότητας και της ευκαρπίας της γης και των ανθρώπων. Η επιτυχής τέλεση ενός γάμου μεταξύ των ανθρώπων, στον οποίο συμμετείχαν εμφανώς μόνο άντρες σε όλους τους πρωταγωνιστικούς και δευτερεύοντες ρόλους –με τις γυναίκες να έχουν σιωπηρή αλλά ουσιαστική συμβολή στην έκβαση του δρώμενου–, σύμφωνα με τους γαμήλιους κανόνες και τις κοινωνικές πρακτικές της πατρογραμμικής κοινωνίας λειτουργεί συμβολικά, ομοιοπαθητικά, προτρεπτικά για την αίσια έκβαση του

επιδιωκόμενου στόχου, που δεν είναι άλλος από τη γονιμοποίηση και την καρποφορία της γης, και αποτρεπτικά για κάθε επιβουλή και κακό.

Η εξασφάλιση αυτή πραγματοποιείται μέσα από ανατροπές έμφυλων ρόλων, καθώς συμμετέχουν μόνο τα αρσενικά μέλη της τοπικής κοινωνίας και άνδρες σε γόνιμη ηλικία έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο και μπορούν να διασφαλίσουν την καρποφορία της γης. Η αποδόμηση της υπάρχουσας τάξης, η προσωρινή αντικατάστασή της με κάποια άλλη μέσα από την αντιστροφή ρόλων, την ανατροπή λόγων, την εκκωφαντική παρουσία ήχων, κτυπημάτων, πυροβολισμών, ιαχών, τη χρήση συμβολικών αντικειμένων και χρωμάτων (σημαία, μαντίλι, πορτοκάλι), τη συμβολική αλλά άρρητη ονοματοδοσία των μελλοντύφων (Κωνσταντής και Αγόρω), την επιτέλεση σε επιλεγμένες στιγμές ιδιαίτερα σημασιολογικά και συμβολικά φορτισμένων τραγουδιών (π.χ το Τραγούδι της νύφης *Πού πας Ελένη και Μαριώ τώρα το βράδυ-βράδυ, Πάω στη θειά μου τη (Γι)Αννιά, πάω να νυχτερέψω κ.ά* Το τραγούδι του γαμπρού *Ωρέ νυφούλα μου δεν εντράπηκες το δόλιο πεθερό σου, πούρθε σ' αρρεβώνιασε με χίλιους συμπεθέρους*) και μοιρολογιών, τη σατιρική και έντονα βωμολοχική στιχομυθία, την εκτέλεση διαφόρων τελετουργικών χορών με ιδιαίτερη και βαρύνουσα συμβολική σημασία (επισυνάπτεται CD με τα τραγούδια του Βλάχικου Γάμου).

Η τελετουργία του Βλάχικου Γάμου Η παρουσίαση-ανάλυση του τελετουργικού του Βλάχικου Γάμου στηρίζεται κυρίως στην αναβιωμένη εκδοχή του εθίμου κατά τα τέλη της δεκαετίας του '50, όπως αυτή καταγράφηκε στις τοπικές εκδόσεις (Πουλιόπουλος, Βασιλείου) αλλά κυρίως από τις προφορικές μαρτυρίες και τις παρατηρήσεις κατά την επιτόπια λαογραφική (επ' ευκαιρία) έρευνα που διεξήγαγε τα δέκα τελευταία χρόνια (2007-2017) η Ανδρομάχη Οικονόμου, Δ/ντρια Ερευνών του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών.

Τσικνοπέμπτη-Πιάνουν τα προζύμια Το δρώμενο ξεκινάει την Τσικνοπέμπτη με το *πιάσιμο των προζυμιών*. Οι Βλάχοι (με τον όρο αυτόν στο εξής προσδιορίζονται όσοι συμμετέχουν στο έθιμο), φορώντας το φέσι και ένα κόκκινο μαντήλι στον λαιμό, συγκεντρώνονται στην κεντρική πλατεία του Αγ. Ιωάννη του Καλοκτένη, ανάβουν φωτιές, πίνουν υπό τους ήχους της πίπιζας και του νταουλίου και στη συνέχεια, αφού κάνουν μια βόλτα στο κέντρο της πόλης, συγκεντρώνονται σε κέντρα και ταβέρνες, και παλιότερα στα σπίτια, όπου διασκεδάζουν πίνοντας και χορεύοντας έως τις πρώτες πρωινές ώρες της επομένης.

Η εβδομάδα που ακολουθεί μέχρι την Κυριακή της Τυρινής, αν και φαινομενικά ήσυχη, χαρακτηρίζεται από μια έντονη, αλλά όχι έκδηλη αντιληπτή, κινητικότητα και αγωνία για τις προετοιμασίες της τέλεσης του εθίμου. Ο κάθε Βλάχος αναζητά τα αναγκαία εξαρτήματα της «στολής» του, όσα δεν έχει τα δανείζεται από φίλους και γνωστούς και ετοιμάζεται για το τριήμερο της Καθαράς Δευτέρας. Οι παρέες-ομάδες, οι οποίες αρχικά, μετά την αναβίωση του εθίμου, ήταν δύο και στη συνέχεια έφτασαν τις 6 - 8 (και ορισμένες φορές έως και 10), συνήθως σε ζυγό αριθμό, καθώς συντάσσονται ισοδύναμα στην πλευρά της νύφης και του γαμπρού αντίστοιχα, ανασυγκροτούνται κάτω από τις οδηγίες του καπετάνιου. Η κάθε ομάδα αποτελείται από τον *Καπετάνιο*, τον *Πανούση*, που είναι ο βοηθός του, τα παλικάρια, 20-30 άτομα ντυμένα με τις «βλάχικες» ενδυμασίες. Παλαιότερα στις ομάδες αντιπροσωπεύονταν και οι *Λιάπηδες* (Τουρκαλβανοί, κατά μία εκδοχή που παρουσιάζονταν με τις λερές, μακριές φουστάνες) και οι *Μακεδόνες* (με ιδιαίτερες ενδυμασίες και περικεφαλαίες). Με την παρουσία και την αντιπροσώπηση των διαφορετικών, εθνοτικά και πολιτισμικά, αυτών ομάδων δηλώνεται και η σχέση με την ετερότητα (τον άλλο) και η συγκρότηση της ταυτότητας που εκφράζουν, το δίχως άλλο, την πολυπολιτισμικότητα του δρωμένου.

Κυριακή της Τυρινής-Μαζεύονται οι παρέες των βλάχων Την Κυριακή της Τυρινής, νωρίς το απόγευμα ξεκινάει η κάθε παρέα από το σπίτι του Καπετάνιου με τη συνοδεία της μουσικής ζυγιάς, για να συγκεντρώσει τα παλικάρια του περνώντας από κάθε σπίτι όπου τους υποδέχονται με μεζέδες, κρασί, μουσική και χορό. Σμίγουν όλες οι παρέες στην κεντρική

πλατεία, η καθεμία κάτω από το *φλάμπουρο* της, μέσα σε ένα ηχητικό και χορευτικό πανδαιμόνιο. Όλα όμως τελούνται, ή πρέπει να τελούνται, κάτω από τους αυστηρούς κανόνες πειθαρχίας, καθώς στο όλο παραστατικό των ομάδων διακρίνεται ο στρατιωτικός-πολεμικός του χαρακτήρας που μας παραπέμπει στο τελετουργικό του γάμου (με το *φλάμπουρο*).

Καθαρά Δευτέρα-Ο γάμος Η καθαρή Δευτέρα είναι η κατεξοχήν μέρα τέλεσης του γάμου. Ξεκινάει πολύ πρωί με τον σκάρο, με το άναμα των φωτιών και το *ψήσιμο της προπύρας*, πάντα με τη συνοδεία μουσικής και χορού. Στο τέλος του πρωινού ξεκινάνε οι παρέες, χωριστά της νύφης και του γαμπρού, η καθεμία συνταγμένη κάτω από το *φλάμπουρο* και υπό τους συνεχείς, οξείς και εκκωφαντικούς ήχους της πίπιζας και του νταουλίου, χοροπηδώντας, φωνάζοντας και κραδαίνοντας το ισχυρό τους σύμβολο, τις γκλίτσες, για τον τόπο συγκέντρωσης όπου θα γίνουν τα *προξενιά*, το *τάξιμο της προίκας* και *τέλος τ' αρρεβωνιάσματα*. Παλαιότερα ήταν η πηγή του Άρεως, και στη συνέχεια το ξωκκλήσι της Αγ. Τριάδας, τόποι με νερό, ζωτικής σημασίας αγαθό για την πόλη.

Η πομπή, με ανάμεικτα παραδοσιακά αλλά και νεωτερικά στοιχεία και σύμβολα από το γαμήλιο τελετουργικό, διαγράφοντας στην ουσία μια κυκλική πορεία –γύρω από την πόλη– που συνδέει τόπους ζωτικής σημασίας για την κοινωνία, καταλήγει στην κεντρική πλατεία, από όπου είχε ξεκινήσει για να ολοκληρωθεί με τους καλύτερους οiwονούς το μυστήριο.

Προσκόμματα όμως και μάλιστα σοβαρά εμποδίζουν την ομαλή έκβαση. Το ατίμασμα της νύφης, σε μια αυστηρών αρχών ανδρο-πατρογραμμική κοινωνία, οδηγεί στην εκ νέου διαπραγμάτευση των όρων προικοδότησης της νύφης και στην απαίτηση για *πανωπροίκι*. Τίποτα πλέον δεν εμποδίζει την τελική, αίσια έκβαση του γεγονότος.

Και ενώ όλα βαίνουν καλώς και μέσα σε ένα γενικό κλίμα ευφορίας και χαράς για την καλοχρονιά και την ευφορία της γης ... συμβαίνει το αναπάντεχο: ο γαμπρός (ή κάποιος από τα παλικάρια) πέφτει νεκρός. Ο θάνατος ετούτη την ώρα σημαίνει καταστροφή για όλα. Το γεγονός του θανάτου αντιμετωπίζεται με τη δέουσα σοβαρότητα και τον θρήνο. Φροντίδα για τον νεκρό παλικάρι, αναμμένα κεριά, μοιρολόγια και αλαλαγμοί, κτυπήματα στο πρόσωπο και στο στήθος, αργός και βαρύς κυκλικός χορός γύρω από το λείψανο (*ο χορός του πεθαμένου*), αλλά και βωμολοχίες ικανές να επιφέρουν το αδύνατο: την ανάσταση. Μαζί και την προσδοκώμενη ανάσταση-αναγέννηση της φύσης, την καρποφορία της γης, τη συνέχιση της ζωής, για να «μην πάει η χρονιά χαμένη», όπως λέει το σχετικό τραγούδι. Η συνέχεια περιλαμβάνει γλέντι και χορό μέχρι την επομένη το πρωί, καθώς ο γάμος ολοκληρώθηκε, παρ' όλα τα προσκόμματα και τις αναποδιές.

Το έθιμο του Βλάχικου Γάμου ολοκληρώνεται το Σάββατο των Αγ. Θεοδώρων με τα *πιστρόφια*. Σύμφωνα με την παράδοση, μία βδομάδα μετά τον γάμο, η νύφη επιστρέφει, ως επισκέπτης πλέον, στο σπίτι των γονιών της, σύμφωνα με το γαμήλιο τελετουργικό.

1. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ

Το έθιμο επιτελείται σε συγκεκριμένους, ζωτικούς και σημαντικούς για την πόλη της Θήβας, τόπους (πλατεία Αγ. Ιωάννη Καλοκτένη, Βλαχομαχαλάς-εκκλησία Μεγ. Παναγίας, ξωκκλήσι Αγ. Τριάδας-πηγή νερού-αρχαία κρήνη της Δίρκης, παλιότερα η αρχαία κρήνη του Άρεως γνωστή και ως πηγή Παραπόρτι). Για την προετοιμασία του εθίμου χρησιμοποιούνται, εκτός από τις κατοικίες των συμμετεχόντων, οι εγκαταστάσεις και τα γραφεία του Δημοτικού Οργανισμού του Δήμου Θηβαίων και του Παραδοσιακού Συλλόγου του Βλάχικου Γάμου, καθώς και εγκαταστάσεις σταύλισης των ζώων.

Όλοι οι συμμετέχοντες στις παρέες των Βλάχων είναι ντυμένοι με τις παραδοσιακές φορεσιές (συνδυασμός με τοπικά χαρακτηριστικά), οι οποίες αποτελούνται από: παντελόνι (πανωβράκι), φαρδυνάμικο πουκάμισο, τσαμαντάνι (φέρμελη-γιλέκο), σελάχι, ζωνάρι μάλλινο, τσαρούχια, φέσι, μαντίλια, επιστήθια κοσμήματα (φλουριά-γκιρντάνια). Απαραίτητο εξάρτημα της κάθε

ομάδας/παρέας είναι το φλάμπουρο (μακρύ καλάμι με κόκκινη σημαία και πορτοκάλι με γαρίφαλα στην κορυφή) και η γκλίτσα κάθε βλάχου (ποιμενική ράβδος με ή χωρίς διακοσμητικά σχέδια).

Οι χοροί και τα τραγούδια επιτελούνται στους παραπάνω χώρους (πλατεία, δρόμοι, προαύλιο εκκλησίας). Οι χοροί γίνονται με τη συνοδεία μουσικών οργάνων (ζυγιάς), νταουλιού και πίπιζας από Τσιγγάνους μουσικούς, ενώ τα τραγούδια εκτελούνται από τους επικεφαλής και τα μέλη των ομάδων/παρεών. Καθόλη τη διάρκεια του εθίμου καταναλώνονται σαρακοστιανά φαγητά (λαγάνα, χαλβάς, ελιές, τουρσιά κ.ά) και άφθονο ντόπιο κρασί.

Τα γραφεία του Πολιτιστικού Συλλόγου του Βλάχικου Γάμου Θήβας είναι ο τόπος συγκέντρωσης τις μέρες προετοιμασίας του εθίμου, εκεί όπου οι καπεταναίοι συναντώνται, για να οργανώσουν τις παρέες, να φροντίσουν για τις ενδυμασίες, να συμφωνήσουν με τους οργανοπαίκτες αλλά και να προετοιμάσουν τις δράσεις για να κινητοποιήσουν τα μέλη του συλλόγου και όλους τους πολίτες προκειμένου να συμμετάσχουν ενεργά στο έθιμο. Στα γραφεία του ΔΟΘ ρυθμίζονται οι τεχνικές λεπτομέρειες (στολισμός της πόλης, ενημέρωση του κοινού και προβολή του εθίμου, μικροφωνικές εγκαταστάσεις, ενώ επίσης εξασφαλίζονται τα απαραίτητα υλικά και γενικά οργανώνεται το στήσιμο της καλύβας του γαμπρού και της νύφης). Στην αίθουσα του παλιού Δημαρχείου γίνεται το ντύσιμο της νύφης από τους καπετάνιους.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Έχουν δημιουργηθεί, σε περιορισμένη έκταση, αντίγραφα αντικειμένων λαϊκής τέχνης, π.χ γκλίτσες των Βλάχων. Εκδίδεται κάθε χρόνο επιτοίχιο ημερολόγιο με φωτογραφικό υλικό από το έθιμο του Βλάχικου Γάμου. Προς πώληση διατίθεται μεγάλη ποικιλία τοπικών οίνων. Παλαιότερα υπήρχαν ποτήρια κρασιού με τυπωμένη τη φιγούρα ενός βλάχου. Επίσης, διατίθεται το CD με τα τραγούδια του Βλάχικου Γάμου (δημιουργία-έκδοση: Παραδοσιακός Σύλλογος του Βλάχικου Γάμου)

2. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ

Το έθιμο του Βλάχικου Γάμου επιτελείται από τα μέσα του 19ου αι. στην πόλη της Θήβας. Υπήρξε μικρή διακοπή στην τέλεση του εθίμου κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και από το 1950 περίπου τελείται ανελλιπώς κάθε χρόνο μέχρι σήμερα σε αναβιωμένη εκδοχή. Το έθιμο, το οποίο έχει και αρχαίες καταβολές στη διονυσική λατρεία, η οποία ήταν εξαιρετικά διαδεδομένη στην περιοχή της Θήβας (και της Βοιωτίας), συνδέεται με την έλευση και εγκατάσταση των πρώτων ομάδων Βλάχων στον αστικό χώρο της Θήβας. Στη συνέχεια, αλλά πολύ αργότερα, στη Θήβα εγκαταστάθηκαν και Σαρακατσάνοι, οι οποίοι την τελευταία δεκαετία εντάχθηκαν ως ομάδα στην τελετή του εθίμου του Βλάχικου Γάμου.

Καθοριστικό ρόλο στην αναβίωση του εθίμου την δεκαετία του '50 διαδραμάτισαν οι συλλογικοί φορείς της πόλης (επαγγελματικές ενώσεις, πολιτιστικοί σύλλογοι, επιστήμονες) και ιδιαίτερα ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Πίνδαρος», που ανέλαβε το 1953 τη διοργάνωση του εθίμου. Σημαντική ήταν επίσης η συμβολή στην αναβίωση «ξεχασμένων» χαρακτηριστικών του δρώμενου του –Αθηναϊκού Συλλόγου ΑΙΞΩΝΗ, ο οποίος με την προτροπή του Θηβαίου Ν. Πουλιόπουλου ξεκίνησε τη μελέτη του εθίμου, ενώ παράλληλα αναβίωσε θεατρικές μορφές, όπως ο «θεατρίνος». Ο θεατρίνος είναι μια ιδιαίτερη μορφή με ξεχωριστή φορεσιά (κατσάρια δεμένα στις άσπρες κάλτσες σαν αρχαία σανδάλια, με κλαριά κισσού στο κεφάλι του) χορεύει και χοροπηδά συνέχεια. Είναι μια μορφή που προστέθηκε κατά την αναβίωση του εθίμου την δεκαετία του '50 και παραπέμπει στους αρχαίους σάτυρους, τους ακολούθους του Διόνυσου, γενέτειρα του οποίου ήταν η Θήβα.

Σημαντική στη διοργάνωση του Βλάχικου Γάμου είναι, τα τελευταία χρόνια, η συμβολή του Συλλόγου Πολιτιστικής Ανάπτυξης Θήβας «Λάιος», ο οποίος ιδρύθηκε το 1982 από μια ομάδα νέων που ήθελαν να συνεισφέρουν με τον δικό τους τρόπο στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης. Ο «Λάιος» συνεχίζει την έντονη πολιτιστική δραστηριότητά του με ποικίλες δραστηριότητες, όπως εκμάθηση παραδοσιακών χορών, εκθέσεις, θέατρο και

μουσική. Συμμετέχει σε πλήθος εκδήλωσεων τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, παρουσιάζοντας και τον Βλάχικο Γάμο.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Το έθιμο τόσο στη δημιουργία όσο και στην εξέλιξή του έχει ενσωματώσει τα χαρακτηριστικά των κατοίκων της Θήβας, τις ιδιαιτερότητές τους αλλά και την ιστορική μνήμη των αρχαίων καταβολών καθώς συνδέεται με τον Διόνυσο –η Θήβα θεωρείται μία εκ των τόπων καταγωγής του– και τις εορτές προς τιμήν του. Αποτελεί ένα συνδετικό στοιχείο ενότητας της πόλης και των μελών της κοινότητας και αντικατοπτρίζει, πέραν των άλλων, την ανάγκη συνύπαρξης διαφορετικών εθνικών ομάδων (Βλάχοι-Σαρακατσάνοι-Μικρασιάτες-Αρβανίτες). Η ιστορική ανάγκη έφερε στη Θήβα διάφορες εθνοπολιτισμικές ομάδες από διαφορετικά μέρη της Ελλάδας που έπρεπε να συμβιώσουν και να εξελιχθούν κοινωνικά και οικονομικά στην πόλη. Ο Βλάχικος Γάμος αποτελεί ένα στοιχείο ενότητας και επισήμανσης των κοινών ιστορικών καταβολών όλων των ομάδων που ζουν στην πόλη, καθώς όλες συμμετέχουν σήμερα στην τέλεσή του.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία ο Βλάχικος Γάμος είναι μέρος των εκδηλώσεων της Αποκριάς, ενώ για τη Θήβα αποτελεί την κορυφαία εκδήλωση. Είναι μια καλή αφορμή για την ανάδειξη της πόλης ως τουριστικού προορισμού, γεγονός που τονώνει την τοπική οικονομία. Η προετοιμασία και η τέλεση του Βλάχικου Γάμου αποτελεί κίνητρο για τους πολίτες να «δουν» το κοινό τους ιστορικό παρελθόν αλλά και το παρόν, να το διαμορφώσουν για τις ανάγκες του εθίμου, να καταθέσουν προτάσεις και ιδέες για τον καλλωπισμό της πόλης ως «υποδοχέα» διοργάνωσης του εθίμου. Η πόλη, από τις οικογένειες έως τους φορείς και τους εκπαιδευτικούς θεσμούς, αγκαλιάζει το έθιμο. Στα σχολεία, για παράδειγμα, ανατίθενται εργασίες σχετικά με το έθιμο και την ετήσια τέλεσή του.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Η τοπική κοινότητα, κυρίως τα μέλη του Παραδοσιακού Συλλόγου Βλάχικου Γάμου και του Δημοτικού Οργανισμού Θήβας, προσέφερε αρχειακό υλικό (φωτογραφικό κ.ά.), προσωπικές εμπειρίες και προφορικές μαρτυρίες.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Η διάδοση του εθίμου του Βλάχικου Γάμου στη νεότερη γενιά περνάει μέσα από τη βιωματική διαδικασία. Οι νέοι/νέες παροτρύνονται πρώτα από το οικογενειακό περιβάλλον και στη συνέχεια από το ευρύτερο συγγενειακό και φιλικό περιβάλλον καθώς και από τους πολιτιστικούς συλλόγους (Λύκειο των Ελληνίδων, Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Λάιος», Παραδοσιακός Σύλλογος του Βλάχικου Γάμου) να συμμετέχουν στον Βλάχικο Γάμο. Επίσης, οι σύλλογοι έχουν δημιουργήσει τμήματα εκμάθησης των χορών. Κατά το τριήμερο της Αποκριάς την Θήβα επισκέπτεται πλήθος κόσμου, που παρακολουθούν την εξέλιξη του εθίμου, συζητούν με τους Θηβαίους και τους βλάχους και ενημερώνονται από τους παλαιότερους για τα στοιχεία του εθίμου. Στις τοπικές εφημερίδες δημοσιεύονται άρθρα

σχετικά με το έθιμο, την ιστορία του και την εξέλιξη του, ενώ και στα τοπικά τηλεοπτικά κανάλια φιλοξενούνται εκτενής ρεπορτάζ με συνεντεύξεις βλάχων και αποσπάσματα του εθίμου. Οι γηραιότεροι διηγούνται στους νεώτερους περιστατικά, και ιστορίες από παλιότερες διοργανώσεις του εθίμου, κεντρίζοντας το ενδιαφέρον των νέων να βιώσουν οι ίδιοι το έθιμο.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Με πρωτοβουλία του Δήμου και των Πολιτιστικών Συλλόγων διοργανώθηκε Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα τα «Ευετηρικά δρώμενα στον ελληνικό χώρο», καθώς και επιστημονικές διαλέξεις διακεκριμένων επιστημόνων λαογράφων και ιστορικών. Ο Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου συμμετέχει σε φολκλορικά φεστιβάλ που διοργανώνονται σε άλλα μέρη της Ελλάδας και σε εκδηλώσεις εκτός Θήβας. Το έθιμο παρουσιάζεται σε ειδικές εκπομπές στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και σε ειδικά αφιερώματα στον τοπικό και πανελλήνιο κυκλοφορίας τύπο. Οι εκδηλώσεις αυτές έχουν δημιουργήσει ένα αξιόλογο υλικό, που συμβάλλει στην ανάδειξη του εθίμου και την προβολή του με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών αλλά και τη διαφύλαξή του. Η αναζήτηση των αναγκαίων υλικών για τις παραδοσιακές στολές οδήγησε τον Δήμο Θηβαίων και τον Παραδοσιακό Σύλλογο Βλάχικου Γάμου στην κατασκευή τμημάτων των ενδυμασιών και τη διάθεσή τους στη συνέχεια στους Θηβαίους που συμμετέχουν στο έθιμο. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι διοργανώνουν μαθήματα παραδοσιακών χορών (Λύκειο των Ελληνίδων, Λάιος, Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου κ.ά.) με έμφαση στους τοπικούς χορούς και επίκεντρο τον Βλάχικο Γάμο. Εκδίδεται έντυπο υλικό (φυλλάδιο) σχετικά με τον Βλάχικο Γάμο, το οποίο διανέμεται δωρεάν στους επισκέπτες, και στο οποίο εκτός από μια σύντομη περιγραφή του εθίμου, περιλαμβάνονται η ιστορία της πόλης από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας.

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα)

Η διατήρηση του εθίμου και η συνέχιση τέλεσής του, αν και στηρίζεται σε μέγιστο βαθμό στην αυθόρμητη ενεργό συμμετοχή των πολιτών, χρήζει ανάγκης στήριξης με πολλαπλές δράσεις. Οι δράσεις αυτές ξεκινούν από τη διατήρηση των δομικών στοιχείων του Βλάχικου Γάμου (ενδυμασίες, μουσικά όργανα κ.ά.) και φτάνουν έως τη μέγιστη δυνατή ανάδειξη του εθίμου. Προς την κατεύθυνση αυτή συνεχίζεται συστηματικά η αναζήτηση και κατασκευή μεμονωμένων τμημάτων ή και ολόκληρης της ενδυμασίας, ενώ έχει ενθαρρυνθεί και στήριξη η παραγωγή βιβλίων και φωτογραφικών λευκωμάτων με θέμα τον Βλάχικο Γάμο, καθώς και η σταθερή και όχι περιστασιακή συμμετοχή του Παραδοσιακού Συλλόγου Βλάχικου Γάμου σε φεστιβάλ και εκδηλώσεις. Απαραίτητη κρίνεται επίσης η κατασκευή διακοσμητικών υλικών, σχετικών με τον Βλάχικο Γάμο, για τον στολισμό της πόλης τις απόκριες. Ο Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου στους χώρους που στεγάζεται διατηρεί μόνιμη έκθεση φωτογραφίας με στιγμιότυπα του Βλάχικου Γάμου και έχει δρομολογήσει τη δημιουργία ειδικού εκθεσιακού χώρου (λαογραφική έκθεση/μουσείο).

9. Βασική Βιβλιογραφία

Γεώργιος Μέγας «Ο βλάχικος γάμος των Θηβών», *Λαογραφία*, τόμ. ΙΖ, τεύχ. Β', σ. 637-638 (και φωτογραφίες).
Νίκ. Πουλιόπουλος, *Ο Βλάχικος γάμος. Μια σύγχρονη διονυσιακή λαϊκή παράσταση*, Αθήνα 1966.
Γιώργος Κατσιμπάρδης, *Βλάχοι και Βάκχοι στη Θήβα*, έκδοση του ίδιου.

Γιάννης Λάμπρου χ.χ., *Ο «Βλάχικος Γάμος» της Θήβας*.
Ανδρομάχη Οικονόμου, «Βλάχικος Γάμος» στο μεγάλη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια της Βοιωτίας, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, 2011, (<http://boetia.ehw.gr>).
Ανδρομάχη Οικονόμου, «Από τον νομαδισμό στην αστικοποίηση: κοινωνική και πολιτισμική οργάνωση του αστικού επαρχικού χώρου», στο Μάνος Σπυριδάκης (επιμ.), *Μετασχηματισμοί του χώρου. Κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 2009, σσ. 49-68.
Ανδρομάχη Οικονόμου, «Το αποκριάτικο δρώμενο του «Βλάχικου Γάμου» στη Θήβα: επιτέλεση, λειτουργία και διαχείριση στον άξονα της διαχρονίας και της συγχρονίας», στο Ανδρομάχη Οικονόμου (επιμ.), *Διαβατήρια ευετηρικά δρώμενα. Παλαιές μορφές-σύγχρονοι προβληματισμοί-νέες ερμηνείες*, Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας, Θήβα 17/9/2011 (υπό έκδοση εντός του 2018).
Αντώνης Βασιλείου, «Η Θήβα», *Ιστορία-Πολιτισμός-Παράδοση*, σελ. 96-104
Φυλλάδια του Δήμου Θηβαίων (ΔΟΘ) για τον Βλάχικο Γάμο

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχειακά τεκμήρια κτλ.)

Δημοσιεύματα εφημερίδες, περιοδικά

Σε επισυναπτόμενο CD

β. Χάρτες

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)

1. Βίντεο (2 ταινίες)

2. Αρχειακό φωτογραφικό υλικό (στον Παραδοσιακό Σύλλογο του Βλάχικου Γάμου Θήβας και σε ιδιωτικές συλλογές)

3. CD με όλα τα τραγούδια του Βλάχικου Γάμου (τραγουδισμένα από συμμετέχοντες με συνοδεία παραδοσιακής μουσικής). Παραγωγή: Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου Θήβας, 2017

δ. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

Δήμος Θήβας

<http://www.thiva.gr/portal/page/portal/dimosThivas>

Παραδοσιακός Σύλλογος Βλάχικου Γάμου Θήβας

Σελίδα στο facebook

Σύλλογος Πολιτιστικής Ανάπτυξης Θήβας «Λάιος»

<https://el-gr.facebook.com/sullog.polut.anapt.thivaslaios/>

<https://laios.wordpress.com/>

(παλαιότερο)

Δημοτική Βιβλιοθήκη Λειβαδειάς

<http://liblivadia.wikidot.com/>

Εν Θήβαις οι Φωτογραφίες Γράφουν Ιστορία.

<https://www.fotothiva.com/>

Βοιωτικός Κόσμος (εφημερίδα)

<http://viotikoskosmos.wikidot.com/vlachikos-gamos>

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Όνομα Συντάκτη/-ών
Ανδρομάχη Οικονόμου
Γιώργος Στουραϊτης

β. Ιδιότητα Συντάκτη/-ών:

1. Δρ Εθνολόγος-Κοιν. Ανθρωπολόγος, Δ/ντρια Ερευνών Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας (ΚΕΕΛ), Ακαδημία Αθηνών
2. Δημοσιογράφος, μέλος Παραδοσιακού Συλλόγου Βλάχικου Γάμου Θήβας

γ. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου: Αθήνα και Θήβα, 5 Ιουνίου 2018

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ ΤΟΥ ΒΛΑΧΙΚΟΥ ΓΑΜΟΥ ΘΗΒΑΣ

Α. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. Τραγούδι της νύφης τραγουδιέται όταν γίνεται ο γάμος στην Αγ. Τριάδα

*Πού πας Ελένη και Μαριώ τώρα το βράδυ-βράδυ,
Πάω στη θειά μου τη (Γι)Αννιώ, πάω να νυχτερέψω
να γνέσω το βαμπάκι μου να φτιάξω τα προικιά μου,
να φτιάξω ζώνη του γαμπρού ποδιά της πεθεράς μου,
μα δε μ'αφήνει η θειά Γιαννιώ νυχτέρι για να κάνω [γαϊτάνι για να κάνω], γαϊτάνι μου
πλεγμένο στην ανέμη τυλιγμένο κ.ά*

2. Τραγούδι του γαμπρού τραγουδιούνται κατά τη διάρκεια προετοιμασίας του γάμου (π.χ ξύρισμα του γαμπρού κ.ά.)

*Ωρέ νυφούλα μου δεν εντράπηκες το δόλιο πεθερό σου,
πούρθε σ' αρρεβώνιασε με χίλιους συμπεθέρους (δισ)
να κι ο γαμπρός μας έρχεται στο άλογο καβάλα,
φοράει τσαρούχια από λαγό και σκούφια από κουνάβι,
βρε γαμπρέ βρε μακροπούτση που την έχεις σα μαρκούτσι,
μην μας τον επαινέβετε γιατί το βράδυ φαίνεται,
στου γαμπρού τη βρακοζώνα κρέμονται δυο-τρία ρόδια,
τόνα μήλο τάλλο ρόιδι και το τρίτο το σταφύλι του γαμπρού το καριοφίλι.*

3. Τραγούδι του γάμου (τραγουδιόταν συνέχεια και όταν κάθονταν για φαγητό)

*Τίνος καλύβα καίγεται, τίνος μαντριά καπνίζουν;
Ωρέ κάνουν οι βλάχοι μια χαρά παντρεύουνε τη Βλάχα
Της δίνουν χίλια πρόβατα και πεντακόσια γίδια
Αγάλια –αγάλια σφίξε με (μ)ωρε παλιό βλαχάκι
Γιατί είν' τα σίδερα παλιά θα σπάσει το κρεββάτι
Αγάλι-αγάλια σφίξε με γιατί είμαι γαστρωμένη
Θα μου τσικνιάσεις το παιδί πάει η χρονιά χαμένη
Ωρε πέσε κυρά μου ανάσκελα και σήκωσε τα πόδια
Ωρε να σου φυτεύσω μια συκιά να κρέμονται δυο ρόδια.*

Ο χορός των τραγουδιών αυτών είναι συρτός στα τρία.

4. Τα Πουλιά Εωθινό (Σκάρος) Ορχηστρικό (χωρίς τραγούδι)

*Οι στίχοι από το παραδοσιακό τραγούδι
Τώρα τα πουλιά, τώρα τα χελιδόνια
τώρα οι πέρδικες συχνολαλούν και λένε.
– Ξύπνα αφέντη μου, ξύπνα καλέ μ' αφέντη,
ξύπνα αγκάλιασε κορμί κυπαρισσένιο
κι άσπρονε λαιμό, βυζάκια σαν λεμόνια,*

σαν το κρύο νερό πο 'ρχεται από τα χιόνια.

*– Ας με λυγερή λίγον ύπνο να πάρω
γιατί αφέντης μου στη βάρδια μ' έχει απόψε
για να σκοτωθώ ή σκλάβο να με πάρουν.
Μα 'δωσ' ο Θεός κι η Παναγιά η παρθένα
και ξεσπάθωσα το διμισκί σπαθί μου
χίλιους έκοψα, χίλιους σκλάβους επήρα
κι ένας μου 'φυγε και κείνος λαβωμένος.*

B. ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ

1. Καγκέλι (μικρό και μεγάλο) λέγεται και αγιοθοδωρίτικος
2. Συρτός στα τρία
3. Λιβανατέικος ή λειβαδίτικος
4. Τσάμικος στον τόπο (*Ιτιά, ιτιά λουλουδιασμένη*)
5. Γαϊτανάκι (βλάχικο)
6. Πηδηχτός χορός, ο χορός της αναγέννησης, κατά τον οποίο χοροπηδάνε οι βλάχοι υπό τους ήχους του νταουλιού.

Χορός του πεθαμένου: μετά το τέλος, αργά το βράδυ. Οι βλάχοι στρώνουν κλαδιά δέντρων και μία κάπα και πάνω τους ξαπλώνουν το πιο όμορφο παλικάρι-βλάχο με τα χέρια δεμένα με κόκκινη κορδέλα, πεθαμένο δήθεν. Γύρω του ανάβουν κεριά και αρχίζουν γύρω από τον πεθαμένο, μια ομάδα 6-7 βλάχουν να κλαίνε δήθεν και να μοιρολογούν, σκύβοντας πάνω από τον «νεκρό», φωνάζοντας «Ούι, Ούι, Κωσταντή μου, τι έπαθες γιόκα μου!». Το πεθαμένο παλικάρι έχει το ίδιο όνομα με τον γαμπρό.. Μετά από λίγη ώρα και αρκετό μοιρολόι κάποιος βλάχος ρίχνει μια κουμπουριά στον αέρα και αμέσως το παλικάρι «ανασταίνεται». Οι βλάχοι στήνουν και πάλι το χορό μέχρι τις πρώτες μεταμεσονύκτιες ώρες. Ο «χορός του πεθαμένου» συμβολίζει την αέναη εναλλαγή θανάτου-βλάστησης της φύσης και σηματοδοτεί το τέλος του τελετουργικού του δρώμενου.